

Разовій раді для проведення захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії з психології та менеджменту персоналу за спеціальностями 053 Психологія та 073 Менеджмент (шифр ДФ 35.725.111) у Львівському державному університеті внутрішніх справ МВС України (7900, м. Львів, вул. Городоцька, 26)

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора психологічних наук, професора,
професора кафедри психології Херсонського державного університету**

Поповича Ігоря Степановича

**на дисертаційне дослідження Федчука Олександра Валерійовича
«Особистісна безпека фахівця як чинник актуалізації емоційного ресурсу
особистості», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії з
психології та менеджменту персоналу за спеціальностями
053 Психологія, 073 Менеджмент**

Розкриваючи актуальність теми дисертаційного дослідження, Федчук О. В. зазначає, що війна, яка триває в Україні уже десять років, викликає безпрецедентний рівень стресу та психологічного навантаження на всіх громадян, особливо на фахівців, які забезпечують безперервну роботу критичних галузей, таких як медицина, правоохоронні органи, соціальні служби, освіта та волонтерські організації. Постійний стрес і робота в напружених умовах зростання кількості посттравматичних проявів створюють високу загрозу професійному вигоранню та емоційному виснаженню. Підтримка особистісної безпеки є важливою для збереження емоційного ресурсу фахівців, що є необхідним для довгострокового запобігання вигоранню та забезпечення високої якості професійної діяльності. Багато українських фахівців під час війни працюють із потерпілими, переміщеними особами, військовими, дітьми, які зазнали травмувань. Тож звернення Федчука О. В. до окреслених питань є цілком актуальним, позаяк спрямоване на розв'язання важливих науково-практичних питань та відповідає сучасним соціальним запитам.

Визначений автором предмет дослідження (вплив особистісної безпеки фахівця на актуалізацію емоційного ресурсу особистості) є частковим аспектом об'єкта дослідження (емоційний ресурс особистості як психологічний феномен),

а розкриття виокремленого предмету слугує вивченню об'єкта дослідження, так і досягненню загальної мети дослідження, що полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні впливу особистісної безпеки на актуалізацію емоційного ресурсу особистості та розробці програми розвитку особистісної безпеки фахівця як чинника актуалізації його емоційного ресурсу.

У дисертації Федчука О. В. сформульовано п'ять завдань дослідження. Простежуючи взаємозв'язок між поставленими завданнями та висновками, до яких дійшов дисертант, можна констатувати їх зв'язок: кожному завданню дослідження відповідає його окремий результат. Таким чином, підтверджено досягнення поставленої мети дисертаційного дослідження.

Рецензоване дисертаційне дослідження відзначається вагомою науковою новизною. Федчуком О. В. уперше узагальнено та систематизовано теоретико-методологічні засади інтегрованої системи особистісної безпеки фахівця та емоційного ресурсу особистості; виокремлено структурні компоненти особистісної безпеки: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-поведінковий, емоційно-вольовий; визначено шляхи актуалізації емоційного ресурсу особистості фахівця; розкрито концептуальні засади комплексної психологічної програми розвитку особистісної безпеки фахівця, ефективність якої забезпечена функціональними принципами її побудови; визначено основні структурні складові ефективного впровадження комплексної психологічної програми розвитку особистісної безпеки фахівця із використанням вправ на зняття фізичної напруженості та стресу, лекцій з психоедукації, музикотерапії та тренінгових психотехнологій для роботи в групах. Автором поглиблено уявлення про чинники впливу на емоційні ресурси особистості, набули подальшого розвитку психологічні категорії «особистісна безпека», «емоційний ресурс», «активізація емоційного ресурсу», «особистісна безпека фахівця», а також засоби і технології психологічної корекції безпеки фахівця в соціальній психології.

Вражає (як для дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії) спектр науково-практичних конференцій та заходів різних рівнів, у яких Федчук О. В. взяв участь, та за результатами яких представляє

власні наукові здобутки у вигляді 13 тез та матеріалів конференцій. Також представлена 1 стаття у виданні, внесеному до наукометричних баз, 1 стаття у періодичному закордонному виданні та 5 фахових статей.

У *першому розділі* автор розкриває теоретико-методологічні аспекти вивчення проблеми емоційного ресурсу фахівця та його складових. Характеризує феномен емоційного ресурсу в науковій літературі, подає його структурні складові. Розкриває сутність особистісної безпеки фахівців різнотипових професій. Автор наголошує, що для гармонійного сприймання зовнішньої підтримки особа має володіти відповідними особистісними властивостями, а також внутрішніми ресурсами. Вони напряду пов'язані з певними, сформованими від народження якостями людини, що дають їй можливість долати різноманітні чинники стресу, а також зовнішні та внутрішні труднощі. Втрата ресурсів сприймається як первинний механізм, який запускає стресові реакції. У такому випадку інші ресурси починають виконувати функцію обмеження інструментального, психологічного та соціального впливу ситуації на психіку. Втрата внутрішніх та зовнішніх ресурсів спричиняє втрату суб'єктивного благополуччя, переживається як стан психологічного стресу, негативно впливає на стан здоров'я особистості.

У роботі автор доводить, що емоційний ресурс здатний окреслити міру готовності до новоутворень психіки. Суперечності між ними детермінують різні типи станів та переживань, на основі яких виникають психічні новоутворення та самозміни в емоційних переживаннях. Емоційний ресурс особистості також виявляється у процесі розгляду сутності емоційного самопізнання як розкриття емоцій, почуттів, переживань. Разом з емоційним ресурсом також виявляється емоційний досвід, емоційний інтелект, емоційна компетентність, стійкість, емоційне регулювання, самоконтроль, які сьогодні є об'єктами активних наукових пошуків.

Автор виокремив головні ознаки психологічної безпеки особистості, як-от: почуття захищеності й психологічного благополуччя, задоволеність власним життям, упевненість у завтрашньому дні, у можливості самоздійснення та

саморозвитку, віра в себе, у свою спроможність справлятися з життєвими труднощами, відносна передбачуваність змін у зовнішньому середовищі й соціумі. Автор зазначає, що особистісна безпека фахівця перебуває в тісній взаємозалежності з психологією індивіда, психологією особистості та психологією фахівця в рамках професійного середовища.

У другому розділі автором описаний констатувальний експеримент із визначення впливу особистісної безпеки фахівця на активізацію емоційного ресурсу особистості. Федчук О. В. розкрив організаційні засади та інструментальне забезпечення дослідження, а також подав результати констатувального експерименту взаємозв'язку особистісної безпеки з її емоційним ресурсом.

Особливий інтерес становить вибірка досліджуваних, адже серед опитаних респондентів – представники різних сфер професійної діяльності, зокрема, сфери надання послуг (консультанти, менеджери, адміністратори), сфери охорони здоров'я (лікарі та медичні сестри), сфери силових структур (військовослужбовці, рятувальники, поліцейські та прикордонники), соціальної сфери (психологи та соціальні працівники), а також сфери освіти (викладачі, вчителі та тьютори, вихователі). Бачимо, що автор у достатній мірі представив категорію «фахівця», що заявлена у темі дисертаційного дослідження.

Автором зазначаються загальні для всіх фахівців та особливі для кожного типу професії особистісні властивості. Досліджуваним фахівцям здебільшого притаманні прямолінійність, практичність, високий самоконтроль та конформізм. Серед фахівців сфери охорони здоров'я та силових структур простежується емоційна напруженість, радикальність, здатність до підвищеного самоконтролю, вони застосовують активні, просоціальні, прямі та непрямі стратегії долаття стресових ситуацій. Тоді як фахівцям соціальної сфери, сфери освіти та надання послуг притаманні такі моделі поведінки, як асертивні дії, встановлення соціального контакту. Представники сфери охорони здоров'я та силових структур здебільшого схильні до імпульсивних, маніпулятивних та агресивних дій, що можна пояснити особливостями професії, зокрема, частими

ризиконебезпечними ситуаціями та потребою ухвалення рішень в умовах невизначеності. Переважна більшість спеціалістів у сфері охорони здоров'я та в силових структурах відчують високий та середній рівень задоволеності в безпеці, на це може впливати специфіка їхньої професійної діяльності. На противагу їм у фахівців соціальної сфери, сфери освіти та надання послуг виявлено занижені показники задоволеності потреби в безпеці.

У третьому розділі Федчук О. В. окреслює психологічні засади активізації психоемоційного особистісного ресурсу, зокрема, обґрунтовує концептуальні основи комплексної психологічної програми розвитку особистісної безпеки фахівця, розкриває експериментальний план та вибірку формувального етапу дослідження та аналізує ефективність комплексної психологічної програми активізації психоемоційного особистісного ресурсу.

Розроблена автором комплексна психологічна програма розвитку особистісної безпеки фахівця, спрямована на «перезапуск» емоційного стану фахівця та підвищення емоційного ресурсу шляхом когнітивних зрушень. Опираючись на трикомпонентну структуру особистісної безпеки фахівця, акцент автором зроблено на мотиваційно-ціннісному, когнітивно-поведінковому та емоційно-вольовому компонентах. Автор довів, що впровадження програми сприяло пропрацюванню усіх сфер психіки фахівців та надало їм можливість усвідомити усі фактори впливу на формування їхньої особистісної безпеки як фахівця та активізації емоційного ресурсу. Системний підхід у реалізації комплексної психологічної програми розвитку особистісної безпеки фахівця дозволив виокремити основні психологічні структури, встановити їх призначення та вплив, покращити взаємодію через ефект синергії та вдосконалити можливості актуалізації емоційного ресурсу особистості.

Концептуалізація всіх базових теоретико-емпіричних положень дозволила дисертанту зробити досить вичерпні висновки.

В цілому дисертаційне дослідження Федчука О.В. справляє позитивного враження, проте вважаємо за потрібне зробити деякі зауваження і пропозиції.

1. У першому розділі (с. 47) в контексті параграфу «1.1. Феномен емоційного ресурсу в науковій літературі та його структурні складові» дещо незрозумілим нам видається розлоге аналізування терміну «складна життєва ситуація», що логічно перетікає у стратегії подолання. Робота була б структурно краще представлена, якби у тексті було виокремлено підпункт, наприклад, «1.1.2. Складні життєві ситуації як ресурс особистісного розвитку».
2. Як уже згадувалось вище, особливий інтерес становить вибірка досліджуваних, серед яких – фахівці різних сфер професійної діяльності. Проте автор скромно обійшов кваліфікованих робітників з професійно-технічною чи середньою базовою освітою. Цікавим було б простежити результати з такою вибіркою респондентів.
3. Вважаємо, що дисертація істотно б виграла, якщо б автор представив особистісну безпеку фахівця як умову, що інтегрує всі компоненти емоційного ресурсу, забезпечуючи його стійкість, підтримуючи його розвиток та ефективне використання у складних життєвих ситуаціях.
4. У тексті роботи зустрічаються орфографічні помилки та стилістичні огріхи.

Проте, наведені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, яка має вагому наукову новизну, теоретичне та практичне значення для психології та менеджменту персоналу, а також для інших наукових галузей, що досліджують проблеми особистісної безпеки фахівця та його емоційного ресурсу.

Дисертаційне дослідження Федчука Олександра Валерійовича «Особистісна безпека фахівця як чинник актуалізації емоційного ресурсу особистості» за своїм змістом, науковим рівнем та оформленням є завершеним самостійним дослідженням, відповідає усім вимогам до оформлення дисертацій та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету

Міністрів України від 12 січня 2022 № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 та № 502 від 19.05.2023), а її автор, Федчук Олександр Валерійович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з психології та менеджменту персоналу за спеціальностями 053 Психологія, 073 Менеджмент.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

доктор психологічних наук, професор
професор кафедри психології
факультету психології, історії та соціології
Херсонського державного університету

Ігор ПОПОВИЧ

Підпис І.С. Поповича підтверджую
Начальниця відділу кадрів

Н.А. Кудас

